

PROBLÉMY

vojenskovední kapacity ČSLA

V souvislosti s polarizací světových sil, jejíž výrazem je vytváření mocných koaličních uskupení, vznikly intenzivní integrační momenty, které působí v politické, ekonomické i vojenské oblasti států téže koalice a zákonitě vytvářejí dostředivé tendence, směřující ke kumulování všech rozhodujících aspektů moci v rukou nejsilnějšího státu koalice. Ostatní koaliční státy, pokud ovšem nezámyslejí vzdát se své suverenity (stát se např. součástí státního útvaru prvního státu koalice), by si měly i za těchto podmínek **uchovat přiměřenou míru nezávislosti ve všech relevantních oblastech, a to jak ve svém vlastním, tak i v koaličním zájmu.** Adekvátní míra nezávislosti by tedy měla být zabezpečena i ozbrojeným silám; mělo by jim být přiznáno právo a povinnost usilovat o relativně samostatný rozvoj všech atributů, významných z hlediska jejich kvality. **Zcela výjimečná role připadá z tohoto hlediska vojenské vědě.**

Vojenská věda a kvalita ozbrojených sil

Hlavním (= určujícím) zdrojem společenského pohybu, jehož výrazem je intenzivní polarizace sil, je nesporně antagonistický charakter obou politických a vojenských seskupení. Adekvátním výrazem tohoto statu quo je progresivní rozvoj vojenských potenciálů obou protistojících koalic. Jde o vývoj, v němž vojenskotechnický pokrok jedné z koalic vyvolává (resp. má vyvolat) adekvátní změny informačního a energetického potenciálu druhé koalice. Nejdůležitějším vnitřním zdrojem, rozhodujícím pro intenzitu tohoto pohybu, je patrně vývoj lidského poznání v oblasti přírodních, technických i společenských věd. **Na nejvyšším stupni abstrakce se tento vývoj jeví jako proces, v němž následek plodí příčinu — tedy evoluce, založená na existenci kladné zpět-**

né vazby. Za horní hranici naznačeného vývoje lze pokládat pouze negaci jeho hnací síly, tj. antagonismu, přičemž je zcela lhostejné, zda toho bude dosaženo prostředky vojenskými či diplomatickými.

Ve filosofické kategorii „antagonismus“, která klasifikuje vazbu mezi oběma vojenskopolitickými seskupeními, je implicitně obsažen předpoklad existence dvou protikladných strategií: např. příprava k agresi jako strategie jedné koalice a příprava k likvidaci agresora jako protikladná strategie druhé koalice. Výsledek realizace těchto strategií je funkcí poměru sil. Chuf k agresi v závislosti na nerovnováze sil lze charakterizovat jako neklesající funkci. **Mezitím sklon k válce je nesporně především funkcí nerovnováhy sil.**

Ve stavu dočasné rovnováhy sil dochá-

zí k odpovídající modifikaci strategií obou koalic (resp. především té z nich, která provádí agresivní politiku). Změny ve vojenskotechnické oblasti vyvolávají relativně málo významné přizpůsobovací pohyby, které dočasně neplodí kumulativní změny, vedoucí k výraznému porušení existující rovnováhy sil. Zvětšuje se váha diplomatických (= nevojenských) řešení existujících rozporů. Mezní sklon k válce limituje za této situace ke svému minimu.

Takové porušení rovnováhy sil, které vybočuje z rámce variety daného metasytému (= systému organizovanému z obou protistojících koalic), může vyvolat kumulativní procesy divergentního charakteru. Stabilita metasytému přejde ve svůj protiklad, jeho entropie progresivně poroste. Mezní sklon k válce bude konvergovat ke svému maximu a antagonismus obou systémů se může stát otevřeným. Válka (resp. jednání z pozice síly) může vést k likvidaci antagonismu buď zničením (nebo politickou anexí) jednoho ze systémů, nebo dezorganizací metasytému jako celku. Existence metasytému, tvořeného dvěma antagonistickými systémy tedy bezprostředně závisí na rovnováze sil, která musí mít dynamický charakter (proces poznávání je nepetržitý). **Homeostatičnost dynamické rovnováhy sil, která zabezpečuje automatickou regulaci poměrů sil, nabývá za této situace osudového významu.**

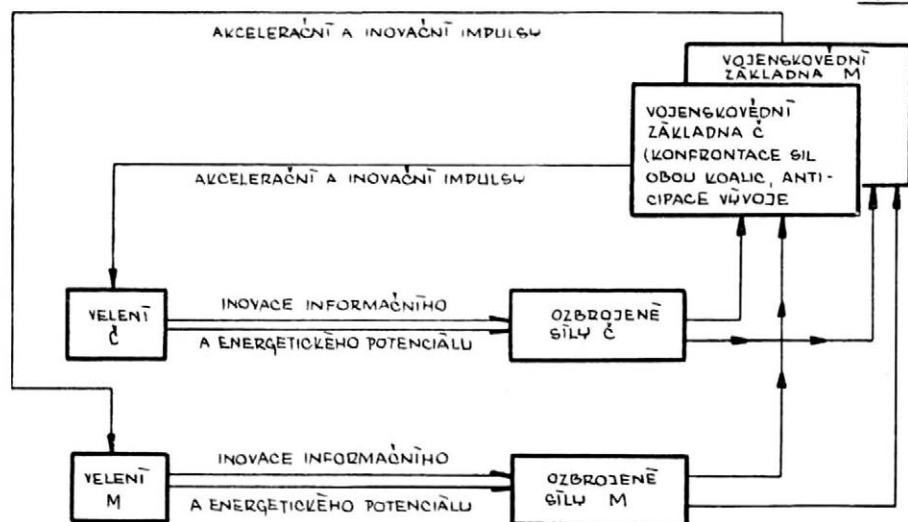
Homeostáze je v libovolné cílevědomé lidské činnosti především funkcí lidského intelektu (= netvoří se živelně, tj. bez vůle a usměrňující činnosti lidí). Vzniká otázka, jak může lidstvo jako celek a speciálně každá z protistojících koalic (resp. jejich části) zabezpečit homeostatičnost dynamické rovnováhy sil?

V této souvislosti je třeba podtrhnout, že to jsou ozbrojené síly, které mají za dané situace z hlediska „přežití“ státu (resp. koalice) nespornou prioritu. Tlaky na modernizaci armád jsou proto zpravidla nejvýraznější. Tak např. k praktickému řešení problému automatizace velení přikročily USA dříve a v relativně větším rozsahu, než k výstavbě kybernetických továren; nehledě na to, že to byla více komplexní automatizace výroby (včetně oblasti řízení), která zaměstnávala mozky tvůrců kybernetiky. Armáda USA se na vývoji veškeré výpočetní a přenosové techniky podílí 63 %. Autonomní investice, vložené ministerstvem národní obrany USA do hospodářství USA, vyvolaly řadu indukovaných investic a způsobily progresivní pohyb příslušných průmyslových odvětví. Implikací z této úvahy je tvrzení, že **soudobé ozbrojené síly se stávají předobrazem**

technického vývoje státu a v důsledku toho výrazně modifikují i homeotechnickou politiku.

Co je za těchto podmínek onou „neviditelnou rukou“, která slaďuje vývoj v oblasti vojenství a způsobuje pohyb obou potenciálně nepřátelských sil k trajektorii dynamické rovnováhy? Nebo ještě jinak: **Co může v procesu evoluce vojenských potenciálů obou koalic sehrát roli zdroje adekvátních akceleračních a inovačních momentů, zabezpečujících konvergenci poměrů sil k dynamické rovnováze?** Odpověď na tuto otázku vyplývá z charakteristiky změn, k nimž dochází ve vojenství v období nastupující (a vítězí) vědeckotechnické revoluce.

K relevantním změnám dochází ve všech oblastech vojenství. Energetické potenciály moderních armád jsou založeny na využití mnohem produktivnějších zdrojů energií a na stále těsnější interakci s pronikavě se rozvíjejícím přírodovědním a technickým poznáním. V důsledku toho ubývá ve sražení vlivu přímé fyzické síly člověka. Dochází k formování nové relace mezi fyzickým a intelektuálním vkladem člověka do ozbrojeného zápasu. Člověk se z přímé fyzické účasti na ozbrojeném zápase vyčleňuje a naproti tomu zvětšuje svůj intelektuální podíl. To je umožněno nejen prohlubující se diferenciací a kvalitou poznání v oblasti „klasických“ věd, ale zejména vytvořením předpokladů ke vzniku nových vědeckých disciplín neobyčejného integračního a konceptuálního významu. Tyto vědecké disciplíny (kybernetika, teorie rozhodování, teorie organizace aj.) pokrývají hluchá místa na rozhraní jednotlivých speciálních vědních disciplín a pronikavě zasahují do vývoje vědy jako celku. Vojenská věda se obohatila (resp. obohacuje) o poznanky, které nashromáždily tyto vědy, rozšířila (rozšiřuje) svůj obsah o některé (zejména exaktní) metody a řeší tak situaci, která bývá někdy označována jako krize. Moderní vojenská věda (= vojenská věda obohacená o novou, převážně exaktní metodologii) v zápětí přistupuje k řešení nejprogresivnějšího a pro vojenství (a nejen pro ně) nesmírně významného problému. Tímto problémem je **interpretace automatizačního principu v oblasti intelektuálních procesů** (= algoritmizace a strojové řešení informačních a rozhodovacích procesů). Vědeckovýzkumná kapacita moderních armád již neusměrňuje svou činnost výhradně (nebo téměř výhradně) na řešení problematiky energetického potenciálu, ale **výrazně rozšiřuje prostor svého zájmu do oblasti**

potenciálu informačního, v jehož rámci dochází k revolučním a historickým změnám. K nejpodstatnějším z nich, vedle automatizace informačních a rozhodovacích procesů velitele a štábu, patří zejména kvalitativně odlišný způsob anticipace vývoje ozbrojených sil. Přístup k ozbrojenému sražení ex ante totiž předpokládá mít schopnost predikce a za soudobých (a zejména budoucích) podmínek je s posláním a významem ozbrojených sil slučitelná pouze taková racionální analýza a predikce, která je realizována na základě přiměřených sil vojenskovo vědeckých metod. Moderní vojenská věda takovými metodami disponuje. Jsou to metody matematického modelování, spojené s využitím moderní techniky na zpracování informací.

Ve světě tedy došlo v průběhu uplynulého dvaceti let k renesanci vojenské vědy, k regeneraci jejich tvořivých sil a možností a v důsledku toho také k přehodnocení jejího vlivu na kvalitu ozbrojených sil. Kvalita ozbrojených sil pravděpodobně dosud nebyla jako funkce explicitně definována. Je však možné pokládat za prokazatelné, že je to funkce více proměnných. Vývoj však zvětšuje především váhu jednoho z argumentů, a to vědeckovýzkumné capacity, protože ozbrojené sražení budoucnosti se stále více jeví jako zprostředkovaná i bezprostřední realizace vojenské vědy (= vo-

jenská věda bude hrát v ozbrojeném sražení zřejmě roli zcela analogickou úlohu vědy v ekonomickém a výrobním procesu). Ozbrojené síly představují již dnes soustředění obrovské duševní práce. Ozbrojený zápas dohledné budoucnosti si lze proto představit jako proces konfrontace dvou agregovaných duševních bohatství, reprezentovaných brannými potenciály nepřátelských koalic.

Vývoj vyvolává ve všech moderních armádách proces, který je možné charakterizovat jako přerozdělení sil a finančních prostředků armád ve prospěch vědeckovýzkumné základny (= praktická interpretace poučky o růstu intelektuálního vkladu do vojenství). Racionálně uvažující generální štáby investují do neplodnějších částí ozbrojených sil¹⁾. Tento jev objektivně existuje a má charakter zákonitosti, kterou je sice možné formálně popřít nebo uznávat jen platonicky, popřípadě i oficiálně ignorovat, ale v každém případě tím není možné negovat důsledky fungování této zákonitosti v oblasti vývoje ozbrojených sil. Za daného stavu poznání je to totiž právě moderní vojenská věda, která se stává jediným kompetentním regulativem, schopným zabezpečit homeostatickou dynamické rovnováhy sil obou koalic (viz obr. 1).

1) Peníze investované do vědy jsou (alespoň v ekonomice) pokládány za vůbec nejlépe investovaný kapitál.

Mezi úrovní (= kvalitou) vědy a celkovou kulturně technickou úrovní obyvatelstva lidového státu existuje prokazatelná relace, jejíž charakter se blíží přímé závislosti. Na základě úsudku z analogie je možné očekávat existenci obdobné relace mezi úrovní vojenské vědy a vojenskotechnickou úrovní velitelského sboru. Jinými slovy: **kapacita a kvalita vědeckovýzkumné základny ozbrojených sil je funkcí vzdělanostní úrovně velitelského sboru jako celku.**

Kvalifikační struktura sociální skupiny vojáků z povolání je **základním zdrojem**, odkud vojenská věda čerpá svou sílu a rozmach, a proto se může vzhledem k vědeckovýzkumné základně stát **významnou akcelerační nebo retardační silou**. To platí zejména v období konstituování vlastní vojenskovední základny. Pokusím se dát co nejobjektivnější odpověď na otázku, jaká je v tomto smyslu situace v československých ozbrojených silách.

Kvalifikační struktura velitelského sboru je nesporně výrazem vojenské školské politiky.

Československá lidová armáda školí (resp. školila) na vysokých vojenských školách své velitele a pracovníky štábů, politické pracovníky, techniky a lékaře.

Vojenský inženýr [technik] nebo lékař studoval na vysoké škole 5 resp. 6 let. Během této doby získal ucelené vysokoškolské vzdělání, vybudované na zvládnutí širšího vědního základu a adekvátní metodologické výzbroje a tudíž **otevřené vzhledem k dalšímu vývoji poznání.**

Naproti tomu velitel, politický pracovník nebo důstojník štábu studoval na vysoké vojenské škole převážně pouze 3 roky. Během studia vynaložil značné úsilí na zvládnutí souhrnu pouček, platných většinou pouze v dané konkrétní situaci. Protože převládá část vojenskovedních disciplín neměla přiměřenou teorii (často chyběla dokonce i definice a vymezení předmětu) a nedisponovala dostatečně vhodnou metodologickou základnou, byl pedagogický proces orientován na osvojování pouček a vypěstování dovedností a návyků, nezbytných k bezprostřední realizaci náročných velitelských (resp. vojeskopolitických) funkcí ve složitém armádním mechanismu. **Tento systém vzdělání základního velitelského kádru byl však málo adekvátní vzhledem k progresivnímu pohybu v oblasti vojenskovedního poznání.** Proto jistá

část absolventů velitelských směrů VA AZ (resp. VPA KG) trpí kvalifikační deziluzí (tj. pocitem nesouladu mezi množstvím a intenzitou vynaloženého studijního úsilí a kvalitou dosaženého vzdělání). Velice negativním důsledkem tohoto stavu je skutečnost, že vojenská věda existuje v podvědomí nezanebatelné části velitelského sboru jako uzavřený systém pouček vtěsnaný do řádů a předpisů a ne jako dynamická síla, představující nejvládnější hybný moment rozvoje vojenství. Určitá část velitelského sboru tedy (především v důsledku konkrétní vojenské školské politiky) ztratila (resp. si nevytvořila) kontakty s rozvojem vojenskovedního poznání. **Nevyváženost názorů na rozvoj vojenství v období vědeckotechnické revoluce se přímo klasicky projevuje při posuzování relací mezi vojenskotechnickou a vojenskovední základnou ozbrojených sil.**

Důstojník s vojenským (velitelským) vysokoškolským vzděláním vzdá bez váhání hold myšlence založené na konstatování, že rozvoj elementů energetického potenciálu (např. vývoj nového tanku, raketového komplexu, moderního třídimesionního radiolokátoru apod.) je plně závislý na vojenské kádrové a investiční politice. Je pro něho samozřejmé, že na výzkumu a vývoji nové vojenské techniky se musí podílet vysoce kvalifikované a početné pracovní kolektivy ve vojenskotechnických výzkumných ústavech. Naproti tomu je jeho vztah k rozvoji vojenskovedního poznání (ačkoliv je to zdánlivě paradoxní) kvalitativně odlišný. Pokud jde o rozvoj vojenské vědy, inklinuje totiž výrazně k empirii a je nakloněn spojovat myšlenku pokroku v této oblasti především s realizací a všestranným rozvojem cvičení (resp. válek). To je ovšem názor adekvátní vzhledem ke „klasické“, ale nikoliv „moderní“ vojenské vědě; to se intenzivně projevuje především v rozvoji informačního potenciálu ozbrojených sil. Algoritmizace a strojové řešení složitých procesů velení je (podle názorů amerických odborníků) často komplikovanějším problémem než výzkum a vývoj samočinného počítače použitelného v polních podmínkách. Tak např. analýza a konstrukce programů celého poloautomatizovaného systému PVO severoamerického kontinentu SAGE spotřebovaly zhruba 1000 ročních výkonů jednoho pracovníka a průměrný výkon celého týmu byl mezi 1 — 10 bezkazových a konečnými strojovými instrukcemi denně. Navzdory faktu, že téměř každý programátor umí napsat formálně správnou posloup-

nost 10 instrukcí v 10 minutách, neznámých čísla za prací na SAGE, že řešitelský tým byl neschopný. Představují naopak ohromnou složitost analýzy a programování procesů velení velkým, hierarchickým štábem osob (vojenských odborníků - analytiků, matematiků a programátorů).

Moderní vojenská věda již nemůže být (a také není) založena pouze na tzv. zdravém rozumu. O jejím pokroku se dnes rozhoduje především za zdi vojskovědných ústavů, které jsou předmětem stále pozornosti a péče generálních štábů vyspělých armád.

Velitelský sbor naší armády, který (jako celek) není (převážně nikoli svou vinnou) přiměřeně seznámen s možnostmi moderní vojenské vědy, může být jen stěží přirozeným zdrojem dostatečně intenzivních inspirativních a konceptuálních impulsů, vytvářejících předpoklady k vybudování adekvátní československé vojskovědné základny.

Nevýrazná poznávací síla vědeckovýzkumné kapacity ČSLA ve vojenské vědě je tedy převážně odvozena z existující (z daného hlediska poměrně málo povzbudivé) kvalifikační struktury velitelského sboru.

Tento stav má pochopitelně i své hlubší (= zásadní, jednoznačně určující) příčiny. Patří mezi ně především **nedostatky překonaného politického systému**, který byl generátorem ideologických deformací. Z nichž byly odvozeny závažné nedostatky jak v oblasti vědy (např. striktní odmítnutí nebo alespoň malá citlivost vůči vědeckým poznatkům, vznikajícím na západ od naší státní hranice), tak i v oblasti kádrové (dogmatická interpretace třídního principu, doprovázená trestuhodným přehléžením významu morálních a zejména intelektuálních kvalit důstojníků).

Ať jsou příčiny dnešního stavu jakékoli je nesporné, že jejich výslednice se projevuje jako velice závažná retardující síla, která negativně ovlivňuje zdravý (a žádoucí) rozvoj československé vojskovědné kapacity. Proto také až do zcela nedávné doby měly všechny pokusy o teoretické práce v oblasti moderní vojenské vědy ráz více méně „soukromé“ iniciativy jednotlivců. Chyběla koncepce a z toho vyplývala i roztržitost úsilí. Proto zůstala většina dosud vzniklých teoretických prací jen na úrovni potenciálních inovací, což bohužel ve svých důsledcích posiluje tendence namířené proti rozvoji moderní vojskovědné základny. Navzdory těmto bariérám, přehražujícím vojenskou vědu v ČSLA cestu, se však vytvořil určitý poznávací potenciál (osoby, instituce nebo

jejich zárodky). **Samopohyb vědeckého poznání by však měl být cílevědomě řízen, a to tím spíše, že československá vojskovědná základna se nachází teprve „in statu nascendi“.**

Její zaostávání je pravděpodobně způsobeno (a možná na prvním místě) **nedceňováním významu vědeckovýzkumné práce ve státě, který je členem vojenské koalice.** Intenzivní integrační proces ve vojenské vědě států téže koalice je nepochybně **zákonitý** (celý vědecký svět směřuje k federativnímu uspořádání národních vědeckých institucí) a **progressivní** (představuje překonání předcházejícího procesu diferenciací, tj. soustřeďování poznávací síly v rámci relativně omezených možností jednoho státu). Pro československé ozbrojené síly má však tento obecně progresivní proces také silně negativní důsledky. **Došlo totiž k intenzivní integraci bez předchozí diferenciací.** Československá vojskovědná kapacita se v podstatě nestačila konstituovat! Nové velení ČSLA by mělo zhodnotit soudobý stav a najít takovou základní koncepci, která zabezpečí co nejrychlejší přechod k cílovému stavu, jímž by měla být vojskovědná kapacita přiměřená tradicím našeho státu a odpovídající československé cestě k socialismu. Měla by to být koncepce, založená na relevantních investicích do vlastní vědeckovýzkumné základny (existuje jistá bariéra prostředků, po jejímž překročení lze teprve očekávat reálné výsledky) a **praktické participaci na řešení vojskovědných problémů koaličního významu** (např. na vývoji automatizovaných systémů velení).

V této souvislosti je účelné připomenout existenci tzv. vnitřní exponenciální charakteristiky vědy, kterou je možné interpretovat asi takto: každý vědecký poznatek je nejen výsledkem, ale zároveň i východiskem dalšího bádání a tedy čím více poznatků máme, tím více jsme jich schopni získávat. (Opakem exponenciálního růstu je tedy exponenciální zaostávání.) Např. z pohledu na významný problém koncepce výstavby automatizovaného systému velení (ASV) z tohoto hlediska vyplývá, že pro československé ozbrojené síly nemůže být v dané situaci méně vhodné alternativy, než orientovat se výhradně na nákup ASV a nepodněcovat a nerozvíjet vlastní relevantní vědeckovýzkumnou činnost v této oblasti. Vzhledem k významu, progresivitě a kontinuitě procesu interpretace automatizačního principu ve velení by realizace této alternativy (výhradní orientace na nákup) znamenala trvalé a hluboké narušení kvality našich ozbrojených sil. Taková koncepce by ve svých důsledcích vedla k další dequalifikaci a

rozměňování potenciálních sil našeho velitelského sboru, ke kultivaci průměrnosti a konzervatismu a zejména k jednostranné závislosti na prvním státě koalice. Znamenala by orientaci na praxi „velkých skoků“, založených na periodických přízpusobovacích pohybech kvalifikační struktury velitelského sboru na úroveň dovezené techniky. Stavěla by nás do role málo rozvinutých a většinou neplnoprávných zemí, jejichž kulturně technická a speciálně vojenskotechnická úroveň zůstává zatím v podstatě nedotčena dalekosáhlými změnami v oblasti poznání. Navíc by měla tato alternativa silně negativní vliv na potenciálně možný a žádoucí rozvoj československé výzkumné a výrobní základny výpočetní i přenosové techniky. Taková koncepce by byla v protikladu s racionální strategií a taktikou vědeckovýzkumné

práce malé země, pro kterou je objektivně nejučelnější soustředit úsilí do perspektivních oblastí vědeckotechnické revoluce.

Snad jen na jednom z prvních míst preferenční stupnice by měla být zařazena podpora vědeckovýzkumné práce v oblastech, které mají pro naši armádu prioritní význam: ve zpravodajském systému a v systému PVO. V obou oblastech jsou již dnes vytvořeny základní předpoklady ke konstituování samostatných vědeckovýzkumných kapacit. Praxe však ukazuje, že československé vojenskovědní instituce vznikají za značných obtíží a že jejich kapacita je nepřiměřená jak významu naší armády v rámci vojenského společenství armád Varšavské smlouvy, tak i konkrétním vnitřním potřebám. **V žádné oblasti lidské činnosti, však není pokroku bez vědy!**

Harmonický rozvoj vojenství je bez teoretické základny neuskutečnitelný. Moderní vojenská věda rozhodujícím způsobem ovlivňuje kvalitu ozbrojených sil.

Problémy, které moderní vojenská věda řeší, pokud jde o jejich závažnost a složitost, jsou zcela srovnatelné s problematikou rozvoje poznání v jiných oblastech lidské činnosti. Implikací z celé této úvahy je tvrzení, že stát, jehož armáda nemá přiměřenou vojenskovědní kapacitu (nebo nepečuje o její extenzivní a intenzivní rozvoj)

- snižuje svůj potenciální přínos vojenskému společenství, jehož je členem;
- neúměrně zvětšuje svou jednostrannou závislost na vedoucích státech této koalice.